

A photograph of two children jumping over a blue metal fence in a park. The child on the left is a girl with long blonde hair, wearing a yellow hoodie with 'STADIUM TOUR' and 'BIFF' printed on it, and blue overalls. The child on the right is a girl with long dark hair, wearing a red long-sleeved shirt and blue jeans. They are both in mid-air, having just jumped over the fence. The background shows a brick building and green trees. A large green circle is overlaid on the bottom left of the image, containing white text. A blue curved shape is at the bottom of the page.

Vestiging in beeld.

Pedagogisch werkplan
van onze vestiging
Kiplinglaan
buitenschoolse opvang
(BSO)
2026

Inhoud:

Inleiding.

- Pedagogisch Kompas in het kort

Nuttige informatie: van dagindeling tot basisgroepen.

- Eigenheid van onze vestiging
- Onze vestiging
- Basisgroepen
- Beroepskrachten in opleiding, stagiairs
- Anders gekwalificeerde beroepskrachten

Opvoeden doen we samen.

Met ouders

- Kennismaken en wennen
- De mentor
- Elkaar informeren
- Samenwerken voor de ontwikkeling van kinderen

Door groepsmanagement

- Gedifferentieerd werken
- Teamwerk
- Samen kinderen volgen
- Naar een volgende groep
- Signaleren van bijzonderheden
- Pedagogisch beleid en praktijk evalueren en borgen
- Pedagogische kwaliteit – onze focus voor het komende jaar

Met andere organisaties

- Samenwerken met het onderwijs
- Samenwerken met andere organisaties

In een rijke uitdagende omgeving.

- Verschillende soorten BSO's
- Indeling van de ruimte
- Inrichting van de hoeken en plekken
- Geordend materiaal
- Buitenruimte
- Duidelijkheid voor ieder kind

Met ruimte voor initiatief.

- Vrij spel en uitnodigende activiteiten
- Eten en drinken

- De overgang van school naar BSO

Altijd in dialoog.

- Sensitieve responsiviteit
- Respect voor autonomie
- Structuur bieden en leidinggeven
- Praten en uitleggen
- Ontwikkeling stimuleren
- Begeleiden van onderlinge interacties

Overige pedagogische kwaliteitseisen.

- Extra opvang afnemen
- Omgang met de basisgroep bij activiteiten in groepen groter dan 30 kinderen
- Inzet pedagogisch beleidsmedewerker/coach

Bijlage 1. De ontwikkelingsgebieden op een rij

Bijlage 2. Activiteiten domeinen

Bijlage 3. Overzicht formulieren pedagogisch werkplan

Bijlage 4. Begrippenlijst

Bijlage 5. Gebruikte literatuur

Vestiging in beeld.

Pedagogisch werkplan van onze Vestiging voor buitenschoolse opvang (BSO)

Naam vestiging:	BSO Kiplinglaan
Adres vestiging:	Kiplinglaan 1
Op onze vestiging is de leidinggevende:	Lonneke van der Vleut
Zij krijgt leiding van:	Miranda Smeets

Waar in dit pedagogisch werkplan 'ouders' staat, kan ouder(s)/verzorger(s) worden gelezen. Waar 'zij' staat, kan 'hij' of 'die' worden gelezen.

Inleiding.

Dit pedagogisch werkplan is bestemd voor iedereen die benieuwd is naar onze vestiging – van ouders en verzorgers tot medewerkers van de GGD. Voor onze eigen pedagogisch professionals is het een naslagwerk. Het pedagogisch werkplan beschrijft de sfeer op onze vestiging én de manier waarop we voldoen aan de wettelijke pedagogische eisen.

Het pedagogisch werkplan *vestiging in beeld* ligt in het verlengde van het *Pedagogisch Kompas*, het pedagogisch beleid van Wij zijn JONG.

Pedagogisch Kompas in het kort

Kinderen zijn ontdekkers, onderzoekers, kunstenaars, kunstmakers, wetenschappers en handarbeiders – alles is in aanleg aanwezig. En elk kind is uniek. Geboren met een eigen aard, karakter, aanleg en talenten. Het is aan ons om die te zien, om ieder kind in beeld te hebben. Wij willen alle kinderen veel verschillende ervaringen bieden waardoor ze steeds een volgende stap kunnen zetten op hun ontwikkelpad. Elke dag weer.

We leren de kinderen kennen door goed naar ze te kijken en te luisteren. Voelt het kind zich goed (welbevinden)? En is de betrokkenheid hoog? Dat zijn de vragen die ertoe doen.

De antwoorden geven ons onmiddellijk feedback over onze inzet en de interactie met de kinderen. Doen we de goede dingen? We zien het direct: welbevinden en betrokkenheid zijn de graadmeters. Zowel voor een individueel kind als voor de groep.

Dagelijks stimuleren we het welbevinden en de betrokkenheid van de kinderen met vier pijlers:

- Opvoeden doen we samen
- In een rijke uitdagende omgeving
- Met ruimte voor initiatief
- Altijd in dialoog

In dit pedagogisch werkplan van de locatie lees je hoe we praktisch invulling geven aan de vier pijlers. In het pedagogisch beleid van Wij zijn JONG lees je meer over de visie erachter.

Nieuwsgierig naar ons complete pedagogisch beleid? Kijk op onze website.

Nuttige informatie: van dagindeling tot basisgroepen.

In dit hoofdstuk: een beschrijving van de vestiging, de basisgroepen, de beroepskracht-kindratio en de inzet van beroepskrachten in opleiding.

Eigenheid van onze vestiging

Wij zijn trots op onze positie binnen basisschool de Boschuil. We zijn met onze drie jongste BSO groepen, van 4-6 jaar, gevestigd binnen het hoofdgebouw van de basisschool. We hebben op onze vestiging bewust voor groepen met dezelfde leeftijdsgenoten gekozen. Op deze manier wordt het spelmateriaal en activiteitenaanbod 'optimaal' afgestemd op de beleefwereld, interesses en behoeften van de kinderen. Binnen de groepen is er veel ruimte voor het stimuleren en bevorderen van het ondernemend-, onderzoekend - en ontwerpend leren. Met als doel om kinderen competenties te laten ontwikkelen die samenhangen met de wetenschappelijke manier van werken. Op deze manier leren zij samen te werken, zelfstandig te zijn, oplossingsgericht te zijn en te communiceren. Wij vinden het belangrijk dat de kinderen na een intensieve schooldag vrije keuzes mogen maken op de BSO. Daarom bieden we dagelijks één gerichte activiteit aan en de kinderen mogen zelf kiezen of zij hieraan willen meedoen. In de vakantieperiodes hebben wij een speciaal vakantieprogramma, hiernaast geven we ons in overleg met de kinderen op voor externe activiteiten. Een ander pluspunt van onze vestiging is het feit dat het Aanshot park en de Splinter zich op een loopafstand bevinden, we maken er regelmatig gebruik van met onze kinderen.

Alle jongste BSO kinderen van 4-6 jaar hebben een eigen basisgroep en kunnen hiernaast gebruik maken van de speciaal ingerichte hoeken op de centrale hal, kleine gymzaal en het kleine schoolplein. We hebben een aparte buitenspeelruimte met leeftijd- en ontwikkelingsgeschikte spel- en beweegmaterialen voor de jongste kinderen. Op deze manier kunnen de jongste BSO kinderen zich ongestoord en afgezonderd van elkaar bewegen en door ontwikkelen. Wanneer het moment het toelaat maken we daarin ook gebruik van het grote schoolplein.

Anders gekwalificeerde beroepskrachten

Op onze vestiging maken wij geen gebruik van anders gekwalificeerde beroepskrachten.

Onze vestiging

Onze vestiging is 52 weken per jaar geopend van maandag tot en met vrijdag. Uitzondering hierop zijn de algemene landelijke feestdagen. Onze openingstijden zijn tijdens schoolweken (40 weken) van 14.15 tot 18.30 uur en op woensdag van 12.30 tot 18.30 uur. Tijdens de studiedagen en schoolvakanties (12 weken) zijn wij open van 7.30 tot 18.30 uur. Op speciale feestdagen zoals 5 december, kerstavond en oudejaarsdag zijn wij open van 7.30 tot 17.00 uur.

De kinderen worden vanaf de start (na schooltijd) opgevangen door de vaste pedagogisch professionals.

We zorgen ervoor dat het fruit en drinken klaar staat, zodat er bij binnenkomst een thuis-/rustmoment gecreëerd wordt voor de kinderen. Hierna mogen de kinderen vrijspelen of deelnemen aan een activiteit. Tussendoor krijgen de kinderen gezonde snacks, crackers, verse soep ed. aangeboden. Iedere dag krijgen de kinderen de mogelijkheid om buiten te spelen. Tussen 17.00-18.30 uur kunnen de kinderen opgehaald worden.

Op vestiging Kiplinglaan hebben we drie BSO groepen: Goofy, Pluto en Guus Geluk. In deze drie groepen worden kinderen opgevangen in de leeftijdscategorie van 4 t/m 6 jaar. De Goofy- en Pluto groep zijn gevestigd in een combinatie lokaal samen met de twee peuterwerkgroepen. De Guus Geluk groep is gevestigd in een combinatielokaal met groep 1/2 van Basisschool de Boschuil.

Onze jongste BSO groepen vangen dagelijks 20 kinderen per groep op.

Basisgroepen

Op onze vestiging vangen we kinderen op in basisgroepen. We werken met vaste groepen kinderen en een vast team van pedagogisch professionals.

De basisgroepen kennen vaste (start) momenten en herkenbare rituelen. Ongeacht de samenstelling van de basisgroepen en de verdeling van de pedagogisch professionals over de basisgroepen, is er voor elk kind een uitdagende omgeving met een diversiteit aan materialen, speelplekken en speelkameraden, hebben we aandacht voor de (ontwikkel)behoefte van kinderen en kunnen kinderen terecht bij alle aanwezige pedagogisch professionals.

Op onze vestiging hebben wij de volgende basisgroepen:

Naam groep	Leeftijdsofbouw basisgroep	Maximale omvang basisgroep	Personele inzet
Goofy	4-6 jaar	20	2
Pluto	4-6 jaar	20	2
Guus geluk	4-6 jaar	Dinsdag en donderdag: 20 maandag & vrijdag: 11	2 1

Tijdens het kennismakingsgesprek vertellen we ouders met welke groepen we werken en in welke groep hun kind zit. We vertellen ook uit welke leeftijd de groep is opgebouwd.

Met de samenstelling van onze basisgroepen maken we opvang beschikbaar voor zo veel mogelijk kinderen. We zorgen voor een evenwichtige verdeling van de pedagogisch professionals over de verschillende basisgroepen, rekening houdend met de ontwikkel- en begeleidingsbehoeften van de kinderen en de stabiliteit van de opvang. Ook houden we rekening met de affiniteit, talenten en expertise van de pedagogisch professionals. Als in de praktijk blijkt dat de verhouding van het aantal professionals per groep moet worden bijgesteld n.a.v. bovenstaande, wordt dit binnen het team besproken en naar een passende oplossing gezocht.

Op de BSO hebben we kinderen in drie groepen van 4 tot 6,5/7 jaar. Per groep staan er 2 Pedagogische Professionals volgens kindratio. Bij activiteiten en spelaanbod wordt er gekeken naar de behoefte van de kinderen en de Pedagogische Professionals stellen hun taakverdeling hierop af.

In onze basisgroepen vangen we kinderen op van verschillende leeftijden.

- Bevorderen van de sociale vaardigheden van de kinderen
- Door de verschillen in (ontwikkel)behoefte van de kinderen, leren jong en oud rekening te houden met elkaars behoeften.
- Jong en oud leren van en met elkaar en dragen zorg voor elkaar;
- Oudere kinderen fungeren als rolmodellen voor de jongere kinderen;
- Jongere kinderen leren van en met de oudere kinderen, terwijl oudere kinderen hun kennis en vaardigheden kunnen delen, wat leidt tot een dynamisch en stimulerende leeromgeving.
- Oudere kinderen kunnen begeleidingsvaardigheden ontwikkelen
- We spelen in op de specifieke ontwikkelingsbehoeften van kinderen door hen leeftijdsgerichte en groepsoverstijgende spelmomenten en activiteiten aan te bieden op verschillende plekken binnen de BSO. Hiervoor gebruiken een gedeelde ruimte die aansluit op de ontwikkelingsbehoefte van kleuters. We hebben een duidelijk activiteitenprogramma dat aansluit op leeftijd en niveau van de kinderen (binnen en buiten).

In onze basisgroepen vangen we ook kinderen van dezelfde leeftijd.

- Kinderen bevinden zich in vergelijkbare ontwikkelingsfase en delen vaak interesses;
- We kunnen gericht inspelen op specifieke ontwikkelbehoefte en interesses van kinderen;
- Kinderen identificeren zich met elkaar;
- We kunnen de omgeving en activiteiten beter afstemmen op hun behoefte aan uitdaging en autonomie;
- om kinderen met en van elkaar te laten leren, zorg te leren dragen voor elkaar en rekening te leren houden voor elkaars (ontwikkel)behoeften, bieden we leeftijd- en groepsoverstijgende spelmomenten en activiteiten aan te bieden op verschillende plekken binnen de BSO, dit doen we door gezamenlijke (buiten) activiteiten waarbij kinderen in een gedeelde ruimte groep overstijgend aan kunnen deelnemen.

Wij plaatsen de jongste kinderen bewust bij elkaar zodat we tijdens de gezamenlijke (start)momenten deze kinderen de zorg en aandacht kunnen geven die zij nodig hebben. Dat betekent het bieden van nabijheid, veiligheid en vaste rituelen die passen bij het jonge kind.

In bepaalde situaties maken kinderen gebruik van één tweede basisgroep of een andere vestiging. Afspraken hierover worden per kind met ouders afgestemd en schriftelijk vastgelegd. Deze afspraken worden jaarlijks geëvalueerd en, zo nodig, herzien. Wanneer en welke groepen samenwerken zie je in onderstaande tabellen.

Bij de verdeling van de pedagogisch professionals over de basisgroepen streven wij ernaar om zoveel mogelijk bekende gezichten te koppelen aan vaste basisgroepen. Dit zorgt voor stabiliteit en herkenbaarheid voor kinderen. We houden daarbij een ratio aan van +/-10 tot 12 kinderen per professional.

Groep: Goofy werkt samen met Guus Geluk

	Openingstijden reguliere BSO	Openingstijden tijdens vakantie en studiedagen onderwijs
Maandag	Van 14.30 tot 18.30	Van 7.30 tot 18.30
Dinsdag	Van 14.30 tot 18.30	Van 7.30 tot 18.30
Woensdag	Van 12.30 tot 18.30	Van 7.30 tot 18.30
Donderdag	Van 14.30 tot 18.30	Van 7.30 tot 18.30
Vrijdag	Van 14.30 tot 18.30	Van 7.30 tot 18.30

Groep: Pluto werkt samen met Goofy

	Openingstijden reguliere BSO	Openingstijden tijdens vakantie en studiedagen onderwijs
Maandag	Van 14.30 tot 18.30	Van 7.30 tot 18.30
Dinsdag	Van 14.30 tot 18.30	Van 7.30 tot 18.30
Donderdag	Van 14.30 tot 18.30	Van 7.30 tot 18.30

Groep: Guus Geluk werkt samen met Goofy

	Openingstijden reguliere bso	Openingstijden tijdens vakantie en studiedagen onderwijs
Maandag	Van 14.30 tot 18.30	Van 7.30 tot 18.30
Dinsdag	Van 14.30 tot 18.30	Van 7.30 tot 18.30
Donderdag	Van 14.30 tot 18.30	Van 7.30 tot 18.30
Vrijdag	Van 14.30 tot 18.30	Van 7.30 tot 18.30

Wanneer kinderen onverhoopt niet kunnen worden opgevangen in de eigen basisgroep worden zij opgevangen in een tweede basisgroep. Afspraken hierover worden per kind met ouders afgestemd en schriftelijk vastgelegd.

Net als alle vestigingen van Wij zijn JONG werken wij volgens de BKR-rekentool van de Rijksoverheid. Daarmee berekenen we hoeveel pedagogisch professionals er minimaal aanwezig moeten zijn op een vestiging.

Onze gangbare personeelsdiensten en pauzetijden tijdens schooldagen zien er als volgt uit.

Diensten	Pauzetijd tussen	Pauzeduur per professional
12:30-18:30	14:30- 15:00	30 minuten
12:30-17:30	n.v.t	n.v.t
14:00-17:30	n.v.t	n.v.t
14:15-17:15	n.v.t	n.v.t
14:15-18:00	n.v.t	n.v.t
15:15-18:30	n.v.t	n.v.t

Onze gangbare personeelsdiensten en pauzetijden tijdens schoolvakanties en studiedagen van de basisschool zien er als volgt uit:

Diensten	Pauzetijd tussen	Pauzeduur per professional
7.30 - 17.00 uur	13.00 - 15.15 uur	30 tot 45 minuten
8.00 - 17.30 uur	13.00 - 15.15 uur	30 tot 45 minuten
8.30 - 18.00 uur	13.00 - 15.15 uur	30 tot 45 minuten
9.00 - 18.30 uur	13.00 - 15.15 uur	30 tot 45 minuten
8.45 - 18.30 uur	13.00 - 15.15 uur	30 tot 45 minuten
8.30 - 17.30 uur	13.00 - 15.15 uur	30 tot 45 minuten

Na de dagelijkse schooltijd alsmede gedurende vrije middagen van de basisschool wijken we maximaal een halfuur per dag af van de BKR. Wanneer onze BSO tien uur of meer open is, wijken we maximaal drie uur per dag af. Tijdens het afwijken van de BKR zetten we minimaal de helft van het aantal pedagogisch professionals in. In ons basisrooster is concreet te zien hoe de inzet van pedagogisch professionals is geregeld voor elke groep apart.

De meest voorkomende momenten waarop we afwijken van de BRK zijn tijdens openen en sluiten van de groep en gedurende pauzetijden van de pedagogisch professionals. Tijdens deze momenten kunnen kinderen vrij spelen in onze rijke uitdagende omgeving en/of worden er gezamenlijke activiteiten

georganiseerd. Dit biedt pedagogisch professionals de mogelijkheid om kinderen te observeren en aan te sluiten bij hun spel en/of activiteit. Op deze manier kunnen de pedagogisch professionals, ook met minder pedagogisch professionals op de groep, tegemoet blijven komen aan de behoeften van kinderen.

In de volgende situaties wordt afgeweken van de BKR:

- Bij openen en sluiten van de groep.
- Tijdens breng- en ophaalmomenten.
- Tijdens pauzes van pedagogisch professionals.
- Tijdens buitenspelen, uitstapjes en activiteiten kan tijdelijk afgeweken worden.

Hierbij gelden de volgende pedagogische afwegingen:

Er zijn minder kinderen aanwezig bij het openen, sluiten en tijdens breng- en ophaalmomenten. We vinden het belangrijk dat kinderen gezamenlijk worden opgevangen i.p.v. alleen. Hierbij houden we zoveel mogelijk rekening met vaste gezichten. Dit laatste geldt ook voor de invulling van de pauzes van de pedagogisch professionals.

Tijdens uitstapjes, activiteiten en het buitenspelen vinden we het belangrijk dat kinderen zelf een keuze kunnen maken, waardoor we tijdelijk kunnen afwijken van de BKR. Hierbij houden we altijd de veiligheid en pedagogische kwaliteit als uitgangspunt. Bv. de pedagogisch professionals verdelen zich zoveel mogelijk evenredig over de verschillende ruimtes/uitstapjes/activiteiten.

Op de volgende manieren blijven pedagogisch professionals aandacht besteden aan de behoeften van de kinderen:

- Duidelijke taakverdeling.
- Herkenbare rituelen zoals vaste eet- en drinkmomenten en een dagstructuur.
- Voorbereide omgeving waarin kinderen zich prettig voelen.
- Gedifferentieerd werken.

Bij de volgende (spel)activiteiten verlaten de kinderen de basisgroep:

- We organiseren uitstapjes, bijvoorbeeld naar de ontdektuin om de ontdekkende en onderzoekende houding van kinderen te stimuleren of naar theater de Schalm om de creatieve ontwikkeling van kinderen te stimuleren (en nog veel meer). Kinderen gaan er met de bus van Korein naartoe en er gaan 2 pedagogisch professionals mee, afhankelijk van het aantal deelnemende kinderen.
- We organiseren groepsoverstijgende activiteiten in de speeltuin vlak bij de vestiging.

Bij de uitvoering van deze activiteiten werken we conform het veiligheid- en gezondheidsbeleid.

Tijdens de vakantie of op schoolvrije dagen zijn kinderen langere dagen bij ons. We hebben dan een ander dagritme met afwisseling tussen vrij spel en uitnodigende activiteiten.

Onze dagindeling in de vakantie of tijdens een schoolvrije dag ziet er zo uit:

7.30-9.30	Binnenkomst kinderen, ontvangst kinderen en vrij spel
9: 45	Fruitmoment
10.00-12.00	Start activiteitenprogramma op eigen locatie, buiten of op andere locatie
11:30/12:00	Lunch
12.00 - 13.00	Vrij spel moment
13:00-16:00	Activiteitenprogramma op eigen locatie, buiten of op andere locatie
16:00-16:15	Gezonde snack moment
16:00-17:00	Vrij spel moment
17: 00-18.30	Ophaalmoment*, vrij spel kinderen

**We sluiten vanaf 18.00 uur gezamenlijk in de Goofy groep af.*

De tijden en het programma zoals hierboven beschreven is een indicatie. Afhankelijk van de behoeftes van de kinderen en het activiteitenaanbod kunnen deze tijden afwijken.

Op onze vestiging vangen wij gedurende schoolvrije dagen en vakantie kinderen op bij Korein Jonathan Swiftlaan. De groep gaat in zijn geheel over en maakt enkel gebruik van groepsruimte op de andere vestiging;

Voor kinderen is de opvang op de andere en/of deze vestiging een aangename afwisseling en verrijking. In de vakantie en schoolvrije dagen is het vaak rustiger en door vestigingen samen te voegen zijn er vaak meer speel- en leeftijdgenootjes te vinden waar je als kind makkelijk aansluiting mee kunt krijgen. Ook biedt het meer mogelijkheden om een rijke uitdagende omgeving te blijven bieden en verschillende activiteiten te organiseren. Bijvoorbeeld ...]

Tegelijkertijd kunnen kinderen het ook spannend vinden om naar een andere vestiging te gaan. Daar besteden we tijd en aandacht aan door: een vaste pedagogisch professional mee te laten gaan naar de andere vestiging;

- **het visueel maken voor kinderen hoe dingen werken op de andere vestiging (afspraken, foto's enz);**
- **kinderen te betrekken in de voorbereiding zoals samen bespreken welke activiteiten op het programma staan in de vakantie;**
- **te bespreken met de kinderen hoe de opvang op de andere vestiging eruitziet, of zij al kinderen kennen op de andere vestiging, vanuit eerdere vakanties, school of vanuit de buurt;**
- **kinderen rond te leiden op de nieuwe vestiging of laten een rondleiding geven door kinderen van de andere vestiging;**
- **te zorgen dat de afspraken die gelden op de vestiging, op elkaar zijn afgestemd zodat kinderen weten wat ze kunnen verwachten en wat er van hen verwacht wordt;**

Door middel van een planning maken we zichtbaar op welke dagen onze vestiging een andere vestiging toe gaat. Deze planning en de inhoudelijke vormgeving wordt tijdig gedeeld met ouders. Pedagogisch professionals die van een andere vestiging meekomen worden voorafgaand aan de vestiging-overstijgende opvang op de hoogte gebracht van de belangrijkste kenmerken uit het beleid van de desbetreffende vestiging. Het pedagogisch werkplan en het werkplan rondom veiligheid en gezondheid zijn beschikbaar op de vestiging om direct in te zien.

Beroepskrachten in opleiding, stagiairs en vrijwilligers

Naast onze professionals werken er regelmatig beroepskrachten in opleiding (BBL'ers), stagiairs op onze vestiging. We hanteren het BBL- en stagebeleid van Wij zijn JONG.

Beroepskrachten in opleiding (BBL'ers) en stagiairs.

Op onze vestiging zijn vaak een of meer BBL'ers en stagiairs aanwezig die het vak van pedagogisch professional leren. Ze voeren verzorgings- en begeleidingstaken uit en assisteren bij activiteiten. Dat doen ze onder verantwoordelijkheid van de pedagogisch professionals. Die zijn altijd in de buurt. Naarmate de opleiding vordert, neemt de zelfstandigheid van de BBL'ers en stagiairs toe. Elke BBL'er en stagiair heeft een interne stagebegeleider.

Anders gekwalificeerde beroepskrachten

Anders gekwalificeerde beroepskrachten zijn beroepskrachten met een andere beroepskwalificatie, die door hun talent of expertise kunnen bijdrage aan de brede talentenontwikkeling van kinderen. Op onze vestiging maken wij momenteel **geen** gebruik van anders gekwalificeerde beroepskrachten.

De anders gekwalificeerde beroepskracht:

- staat ingeschreven in het Personenregister Kinderopvang en is gekoppeld aan onze organisatie
- heeft vóór aanvang van de werkzaamheden een pedagogische module afgerond die is opgenomen in de lijst van goedgekeurde modules van de overheid.
- ontvangt jaarlijks pedagogische coaching
- Staat, ter ondersteuning, altijd met een andere pedagogisch professional op de vestiging.

Opvoeden doen we samen.

De praktische invulling van de pijler 'Opvoeden doen we samen' heeft drie onderdelen: het contact met ouders, ons groepsmanagement, en de samenwerking met andere organisaties zoals basisscholen. Samen zetten we ons in voor de kinderen, zodat zij hun mogelijkheden en talenten optimaal kunnen ontwikkelen.

Opvoeden doen we samen – met ouders

In dit deel: kennismaken en wennen, de mentor, elkaar informeren en samenwerken voor de ontwikkeling van kinderen.

Kennismaken en wennen

In de eerste periode leggen we de basis van de vertrouwensrelatie tussen de ouders, het kind en de pedagogisch professionals. Het ene kind heeft meer moeite met nieuwe situaties of een nieuwe omgeving dan het andere. We besteden daarom bewust aandacht aan het wennen. Hoe eerder een kind

zich veilig voelt bij ons (welbevinden), hoe sneller het betrokken kan spelen. Tijdens de kennismaking zoeken we met de ouders naar een manier van wennen die prettig is voor hun kind. In de wenperiode kijken we samen naar het welbevinden en we evalueren hoe het met hun kind gaat, zodat we eventueel iets kunnen aanpassen.

Hieronder lees je hoe we kinderen laten wennen aan de nieuwe groep:

De wenperiode ziet er als volgt uit:

De pedagogisch professionals begeleiden het wennen en overgaan naar een andere groep door het kind de gelegenheid te bieden om in een veilige en rustige omgeving te wennen aan de nieuwe situatie. De professional schenkt extra aandacht aan het nieuwe kind en houdt het welbevinden en betrokkenheid goed in de gaten. De bijdrage van de pedagogisch professional om het kind te laten wennen verschilt per kind. Het ene kind heeft meer tijd nodig dan het ander. Nieuwe kinderen worden standaard geïntroduceerd in de groep en kunnen ook gekoppeld worden aan een kind dat al langer op de BSO zit. Dit gebeurt wanneer een kind meer moeite heeft met wennen op de BSO groep. Het wennen van het kind wordt nauwlettend gevolgd door de pedagogisch professionals zodat het kind goed opgenomen wordt in de groep. De ouders krijgen tijdens het ophalen te horen hoe de wendagen verlopen zijn.

Met ouders maken we de volgende afspraken over wennen/ overgaan naar een andere groep: Alle ouders van kinderen die nieuw komen bij de BSO krijgen een kennismakingsgesprek en rondleiding.

Tijdens het kennismakingsgesprek worden er ook wenafspraken gemaakt. Er is een verschil tussen het wennen van kinderen die doorstromen vanuit de dagopvang en kinderen die geen ervaring hebben.

De volgende afspraken zijn er binnen de BSO omtrent het wennen van kinderen die doorstromen vanuit de dagopvang:

- Omdat de buitenschoolse opvang in een ander gebouw is gevestigd dan het kinderdagverblijf (dit geldt niet voor de kinderen van de peuterspeelzaal), gaan ouder en kind de eerste keer samen kennismaken bij de BSO en eigen groep.

De volgende afspraken zijn er binnen de BSO omtrent het wennen van kinderen die geen ervaring hebben met het kinderdagverblijf:

- De wendagen en - tijden spreken de pedagogisch professionals met de ouders af tijdens de intake. Het wennen vindt plaats op de eerste officiële dag die op het contract staat.

De mentor

Ieder kind krijgt een mentor toegewezen. Dat is een van de pedagogisch professionals van de groep. De mentor is het eerste aanspreekpunt voor de ouders en voert ook het intakegesprek. Ze vertelt het kind en de ouders dan onder andere wat haar rol als mentor betekent. Allereerst volgt de mentor de ontwikkeling van het kind. Ze heeft aandacht voor het welbevinden en de betrokkenheid van het kind, en nodigt de ouders uit om daarover in gesprek te gaan. Verder streeft ze naar een soepele overgang tussen thuis, de opvang en het basisonderwijs. Als de mentor langere tijd afwezig is, zorgen we voor

vervanging. De nieuwe mentor licht de ouders daarover in. Als we een mentor toewijzen, kiezen we er een die voldoende aanwezig is tegelijkertijd met het kind. We houden ook rekening met het aantal kinderen waarvan een pedagogisch professional al mentor is.

Elkaar informeren

We vertellen ouders waar ze belangrijke informatie kunnen vinden (ouderportaal). Daarnaast laten we weten wat hun kind bij ons doet en hoe het gaat. Als ouders behoefte hebben aan een gesprek of een vraag willen stellen, dan maken we daar tijd voor. Wij informeren ouders, en ouders informeren ons. Want we horen graag hoe het thuis met het kind gaat. Dankzij die informatie kunnen we beter aansluiten bij (het gedrag van) het kind. Tijdens individuele contacten stemmen we goed af op alle verschillende ouders die onze locatie bezoeken. We benaderen ook regelmatig alle ouders tegelijk als we informatie willen delen.

Breng- en haalmoment

Het breng- en haalmoment is een laagdrempelige mogelijkheid om met ouders te praten en informatie uit te wisselen over de ontwikkeling van het kind. Er is ook gelegenheid voor kinderen om uit eigen initiatief te vertellen hoe ze de middag hebben beleefd. Tijdens de uitwisseling letten we op privacy: als er andere ouders of kinderen in de buurt zijn, bespreken we geen privézaken van het kind of de ouders.

Gesprek met de mentor

Als de ouders of de mentor behoefte hebben aan een persoonlijk gesprek, dan maken wij daar graag een afspraak voor.

Samenwerken voor de ontwikkeling van kinderen

Opvoeden doen we samen met ouders. We sluiten aan op thuis, met een gezamenlijk doel: de ontwikkeling van kinderen verrijken.

Zo werken we samen en zoeken we aansluiting bij de thuissituatie:

- We praten met ouders bij het halen en brengen, we letten erop dat we iedereen regelmatig zien en spreken.
- We laten ouders foto's en filmpjes zien.
- We organiseren ouderbijeenkomsten, zoals een Meet en Greet, inloophmoment, tentoonstelling/voorstelling van de kinderen.
- We schrijven nieuwsbrieven over nieuws uit de kinderopvang, nieuws vanuit de organisatie en nieuws en activiteiten van de vestiging.

Opvoeden doen we samen – door groepsmanagement.

In dit deel: gedifferentieerd werken, teamwerk, samen kinderen volgen, naar een volgende groep, signaleren van bijzonderheden, pedagogisch beleid evalueren en borgen, en pedagogische kwaliteit – onze focus voor het komende jaar.

Gedifferentieerd werken

Gedifferentieerd werken staat voor onderscheid maken en variëren. Want kinderen verschillen qua leeftijd, niveau, interesse en eigenheid. Er is ook een overeenkomst: ze zijn allemaal nieuwsgierig. Ze willen graag nieuwe dingen ontdekken en volgende stappen zetten. Door gedifferentieerd te werken, spelen we in op onderlinge verschillen en op de nieuwsgierigheid van ieder kind. In de praktijk betekent gedifferentieerd werken dat we aandacht hebben voor alle ontwikkelingsgebieden. Daar laten we onze aanpak op aansluiten. En we bieden variatie en keuze door de dag heen.

Aandacht voor alle ontwikkelingsgebieden (zie bijlage 1)

Met goed groepsmanagement zorgen we in het dagelijkse werk voor een gevarieerd aanbod. Dat aanbod sluit aan op alle ontwikkelingsgebieden, passend bij de vrije tijd van kinderen. We sluiten steeds aan bij waar de kinderen zijn qua leeftijd, ontwikkeling, interesse en eigenheid. Zo blijft hun betrokkenheid hoog.

Variatie en keuze

We bieden variatie en keuze in een rijke uitdagende omgeving (met gevarieerde hoeken en materialen), met ruimte voor initiatief (met afwisseling tussen vrij spel en activiteiten), en altijd in dialoog (met inzet van de pedagogische interactievaardigheden). In de volgende hoofdstukken lees je daar meer over.

Teamwerk

Een groep kinderen begeleiden vraagt om teamwerk. Wie doet welke taak en hoe verdelen we onze aandacht over de kinderen, binnen en buiten? Daar denken we samen over na. Regelmatig nemen we ruimte voor spelbeschikbaarheid: het rustig kijken naar het spel van kinderen of het meespelen met hun spel. Zo kijken de pedagogisch professionals dagelijks naar het welbevinden en de betrokkenheid van kinderen. Op grond daarvan verdelen ze hun aandacht en taken. In het teamoverleg maken ze daar afspraken over. Ze bekijken dan ook hoe de taak- en rolverdeling is verlopen en hoe ze de taken en rollen de komende periode gaan verdelen.

Samen kinderen volgen

Door bewust te kijken naar wat kinderen bezighoudt – Wat spelen ze? Hoe spelen ze? Hoe communiceren ze? Wat maken ze, en op welke manier? – leren we de kinderen beter kennen. We volgen hun ontwikkeling. Indien gewenst heeft de mentor met de ouders een gesprek over de ontwikkeling van hun kind. (zie 'Opvoeden doen we samen – met ouders').

Zo volgt onze vestiging de kinderen in de BSO:

Met het kindvolgsysteem KIJK BSO.

Naar een volgende groep

Gaat het kind naar een andere BSO of stroomt het kind door naar een andere groep, dan zorgen we voor een geleidelijke overgang. Bij het doorstromen naar een volgende groep wordt uitgegaan van de expertise van de pedagogisch professional. Zij kunnen heel goed inschatten welk kind er al aan toe is om door te stromen naar de volgende groep. Zodra er bekend is welke kinderen er door gaan stromen

geven wij dit door aan de ouders via een doorstroombrief. Hier staat ook de eventuele wijziging van het LRK nummer in. We spreken wenmomenten af en de mentor draagt het kind zorgvuldig over aan de collega's van de nieuwe groep. Vervolgens neemt de mentor contact op met de mentor van de nieuwe groep. Indien gewenst plannen de oude en nieuwe mentor een persoonlijk gesprek over het kind. Bij voorkeur is daar ook een van de ouders bij.

Signaleren van bijzonderheden

We observeren en volgen de ontwikkeling van kinderen. Bijzonderheden bespreken we altijd eerst met de ouders. Signaleren we bijzonderheden, dan gaan we te werk volgens de door Wij zijn JONG beschreven zorgstructuur¹. Waar nodig schakelen we interne of externe experts in of verwijzen we ouders door naar passende instanties. Zij kunnen duiden wat er aan de hand is en geven advies over het vervolg. Uiteraard gebeurt dat altijd in nauw overleg met de ouders en na hun toestemming. Kortom: we blijven zorgvuldig in contact met de ouders en – na hun toestemming – ook met de externe instanties en de eventuele basisschool. In het team evalueren we de signalering.

Bij vragen over de ontwikkeling en het gedrag van kinderen kunnen we – in overleg en afstemming met de ouders – deze medewerkers of instanties raadplegen:

De pedagogisch coach (inclusief VE-coach), intern begeleider kinderopvang, intern begeleider Boschuil, zorgcoördinator en/of ambulante medewerker KluppluZ.

Pedagogisch beleid en praktijk evalueren en borgen

Samen volgen we dagelijks **het welbevinden en de betrokkenheid** van kinderen in samenhang met hun ontwikkeling. Daarbij gebruiken we het kindvolgsysteem. Zitten de kinderen goed in hun vel, zijn ze ontspannen en voelen ze zich veilig? Dan zit het goed met het welbevinden. Doen de kinderen tijdens het spelen en de activiteiten nieuwe ervaringen op? Zijn ze geboeid en gefascineerd door de activiteit? Zit er uitdaging in het spel of activiteit? Dan is ook de betrokkenheid hoog.

In *het Pedagogisch Kompas*, het pedagogisch beleid van Wij zijn JONG, staat uitvoerig beschreven hoe **welbevinden en betrokkenheid** voor ons de belangrijkste toetsstenen zijn om de ontwikkeling van kinderen te beoordelen. De mate van welbevinden en betrokkenheid daagt ons uit om de pedagogische kwaliteit voortdurend aandacht te geven. Daarbij nemen we steeds de vier pijlers onder de loop om onze aanpak te verbeteren:

¹ Zie werkwijze in het protocol zorgstructuur

Opvoeden doen we samen – Kunnen we onze samenwerking verbeteren? Met ouders, met elkaar en met andere organisaties?

In een rijke uitdagende omgeving – Hoe rijk en uitdagend is ons aanbod?

Met ruimte voor initiatief – Bieden we voldoende keuzevrijheid? Is het dagritme afgestemd op ruimte voor initiatieven van kinderen? Zijn onze activiteiten/spelimpulsen passend en verrijkend?

Altijd in dialoog – Weten we wat kinderen beweegt, wat kinderen bezighoudt en hoe we aansluiten bij hun behoeften en beleavingswereld?

Aan welbevinden en betrokkenheid zien we hoe het gaat met een kind én met onze pedagogische kwaliteit. Jaarlijks monitoren en meten we die, zodat we zicht houden op wat we kunnen aanpakken. De jaarlijkse cyclus waarmee we onze pedagogische kwaliteit borgen bestaat uit deze fasen:

- De pedagogische praktijk evalueren.
- Vanuit die evaluatie pedagogische doelen bepalen.
- Werken aan de pedagogische doelen met acties die de vier pijlers versterken (via werkoverleg, coaching en/of scholing/training).
- Het effect van onze aanpak beoordelen door te kijken naar het welbevinden en de betrokkenheid van kinderen.

De pedagogische praktijk en beleid monitoren en evalueren we met de volgende instrumenten:

Jaarlijks evalueren we onze pedagogisch praktijk met de PIB (Pedagogisch Praktijk in Beeld). Doorlopend gebruiken we de vijfpuntschalen van welbevinden en betrokkenheid om de dagelijkse pedagogische proces te volgen en onze pedagogische aanpak op af te stemmen.

Pedagogische kwaliteit – onze focus voor het komende jaar

In 2026 legt onze vestiging de focus op onderstaande pedagogische doelen. De doelen kunnen enigszins verschillen per team/groep:

Ruimte voor initiatief – activiteiten aanbod: er wordt komend jaar focus gelegd op het meer variëren van activiteiten voor de BSO-kinderen, hierbij wordt er meer gebruik gemaakt van de vrijheid in verschillende ruimtes, initiatieven van de kinderen en keuze tussen begeleide of geleide activiteiten.

Wij bereiken de doelen met scholing/training, coaching en teamoverleg:

- Teamavonden per kwartaal waarbij de doelen geëvalueerd worden en nieuwe stappen voor het volgende kwartaal gecreëerd worden.
- Groepsoverleggen (kindbespreking, samenwerking)
- Andere trainingen zoals VE/KIJK/groepsmanagement
- Pedagogisch educatief beeld coaching op aanvraag (individueel)

Opvoeden doen we samen – met andere organisaties.

In dit deel: de doorgaande lijn met het onderwijs en samenwerken met andere organisaties.

Samenwerken met het onderwijs

Hieronder lees je met welke scholen voor basisonderwijs we samenwerken en de manier waarop we dat doen.

Naam basisschool	Samenwerking
Basisschool de Boschuil	Wij vormen samen met basisschool de Boschuil een Spilcentrum en maken gebruik van elkaars ruimtes. Het contact tussen leerkracht en pedagogisch professional is laagdrempelig. Zij weten elkaar te vinden indien nodig. We winnen Informatie in bij elkaar over kinderen waar nodig om op deze manier zoveel mogelijk te voldoen aan een passende aanpak voor het kind.

Samenwerken met andere organisaties

Onze vestiging werkt samen met:

- KluppluZ
- Lumens
- Centrum Jeugd en Gezin
- Bibliotheek Eindhoven
- Partners die het naschools aanbod verzorgen

In een rijke uitdagende omgeving.

In dit hoofdstuk: indeling van de ruimte, inrichting van de hoeken en plekken, geordend materiaal, buitenruimte, duidelijkheid voor ieder kind.

Verschillende soorten bso's

Alle BSO's zijn anders. Sommige zijn zelfstandig, andere delen de ruimte met een peuterwerkgroep of een basisschool. Op iedere BSO denken de pedagogisch professionals creatief na over de best mogelijke invulling van de rijke uitdagende omgeving. De belangrijkste uitgangspunten staan in de volgende alinea's.

De algemene indeling van onze BSO ziet er zo uit:

De Goofy- en Pluto BSO groepen zijn gevestigd in basisschool de Boschuil. In de ochtenduren (tijdens schoolweken) zitten in deze groepen de VE-peutergroepen: Goofy- en Pluto junior. Naast het gebruik van het eigen lokaal, kunnen de kinderen ook gebruik maken van de centrale hal die speciaal is ingericht om de ontwikkeling van kleuters te bevorderen, van de gymzaal en van de grote- en kleine

buitenruimten van basisschool de Boschuil. Ook kan er gebruik gemaakt worden van de centrale keuken.

De Guus Geluk groep is gevestigd in groep1/2 van basisschool de Boschuil (combilokaal). Naast het gebruik van het eigen lokaal, kunnen de kinderen gebruik maken van de centrale hal die speciaal is ingericht om de ontwikkeling van kleuters te bevorderen, van de gymzaal en van de grote- en kleine buitenruimten van basisschool de Boschuil. Ook kan er gebruik gemaakt worden van de centrale keuken.

Indeling van de ruimte

We streven naar een prettige, sfeervolle en rustige uitstraling. Aantrekkelijk en niet te prikkelend. De kleuren zijn bewust gebruikt. En de aankleding van de wanden sluit aan bij de leeftijd van de kinderen. Verder zorgen we voor een goed overzicht en houden we belangrijke looproutes vrij. Zo creëren we een plek waar kinderen, ouders en pedagogisch professionals zich prettig voelen.

De rijke uitdagende omgeving bevat hoeken/plekken die zijn ingericht voor een bepaald spel of activiteit. De plekken zijn afgebakend met bijvoorbeeld kasten, speelschermen, matten of tape. Dat zorgt voor rust en concentratie. Er is ruimte voor rustig en meer actief spel, voor individueel spel en voor kleine of grote groepsactiviteiten. Bij de indeling streven we naar specifieke ruimtes, hoeken of plekken met bijvoorbeeld de volgende functies: beeldende creativiteit (atelier), muziek, dans, drama (theater), ruimtelijk inzicht en techniek, natuurbeleving, gezelschapsspelen, media (computer, games), fantasie en rollenspelen, beweging, sport en spel. Daarmee sluiten we aan op de leeftijd van de kinderen. Ook de toiletruimtes bieden de mate van privacy en zelfstandigheid die bij de leeftijd past.

Inrichting van de hoeken en plekken

We zoeken, soms samen met de kinderen, naar gevarieerde materialen. Alle kinderen kunnen iets van hun niveau vinden en hebben voldoende keuze. Kinderen kunnen naast of met elkaar bezig zijn met voldoende materialen. Het materiaal wordt regelmatig aangevuld en afgewisseld. Verder zijn er in elke groep materialen en illustraties te vinden waarop verschillende culturen en rollen zichtbaar zijn. Daarnaast liggen er veilige echte materialen die passen bij de leeftijd – bijvoorbeeld een fototoestel – en open materiaal waar kinderen zelf betekenis aan kunnen geven zoals dozen, takken of lege melkpakken. Veilige echte en open materialen bieden extra kansen voor verdiepend spel.

Geordend materiaal

De materialen zijn overzichtelijk geplaatst en zo nodig gelabeld. Die ordening helpt onszelf, maar is ook belangrijk voor het spel of de activiteit van kinderen. Ze kunnen het materiaal vinden en gemakkelijk opbergen. Ook voor ouders kan het handig zijn om overzicht te hebben. Soms bewaren kinderen gemaakte spullen een tijdje, bijvoorbeeld om er de volgende keer mee verder te gaan of om iets tentoon te stellen. We streven ernaar ook daar een plek voor te reserveren.

Buitenruimte

We streven naar een uitnodigende buitenspeelplaats. Buiten hebben kinderen andere spel mogelijkheden en ze doen er belangrijke ervaringen op. Ook buiten is er een zichtbare verdeling van de ruimte. We streven naar een veilige, gevarieerde ondergrond die past bij het spel – bijvoorbeeld gras, steen, zand of een ondergrond met een klein niveauverschil. Ook zorgen we voor gevarieerde buitenmaterialen die gemakkelijk te vinden en op te ruimen zijn. Elke dag willen we graag buiten kunnen zijn.

Met ruimte voor initiatief.

In dit hoofdstuk: vrij spel en uitnodigende activiteiten, eten en drinken, de overgang van school naar BSO, vakantieopvang en opvang op schoolvrije dagen.

Vrij spel en uitnodigende activiteiten

De tijd op de BSO is ingedeeld in herkenbare periodes met vaste onderdelen. Maar het dagritme is ook flexibel: wat de kinderen doen, staat niet tot in detail vast. Na school hebben ze vooral de ruimte om vrij te spelen. Daarnaast bieden we kinderen gedurende de week gevarieerde en aantrekkelijke activiteiten. Bij het vrij spelen en de activiteiten letten we nadrukkelijk op de eigen initiatieven van kinderen.

Onze globale dagindeling ziet er na schooltijd zo uit:

14.30	Binnenkomst
14.30-15.00	Fruit- en drinkmoment
15.00-16.00	Open deuren met een activiteiten aanbod en vrij spelmoment
16.00-16.30	Opruimen en groente-/fruit-/gezonde snack- en drinkmoment
16.30-18.30	Spel aan tafel of in een ruimte
17.00-18.30	Ophaalmoment *

**We sluiten vanaf 18.00 uur gezamenlijk in de Goofy groep af.*

Eten en drinken

Tijdens de BSO zijn er groepsmomenten waarop de kinderen samen eten en drinken. We zien de eetmomenten als een belangrijke sociale activiteit en vinden sfeer en een gezellige aankleding belangrijk. De pedagogisch professionals laten kinderen kennismaken met een gevarieerd aanbod aan smaken en texturen. We vinden het belangrijk dat kinderen meegenomen worden in het gehele proces van de productie van voeding. Daarom stimuleren we het ondernemen van activiteiten die gerelateerd zijn aan voeding, zoals zelf groente en fruit kweken, samen koken en daarvoor samen boodschappen doen. Samen koken is een mooie manier om kennis te maken met andere voedingsmiddelen, andere culturen en gevarieerde maaltijden. Benieuwd naar ons voedingsbeleid? Dit ligt ter inzage op onze vestiging.

Elk kind beleeft de overgang van school naar bso anders. Kinderen komen met verschillende behoeften binnen. De een wil graag even rust, de ander leeft zich graag even uit. Pedagogisch professionals

hebben oog voor die verschillen en weten wanneer ze een kind met rust moeten laten of juist moeten uitnodigen tot spel.

Gedurende de middag zijn er ook overgangsmomenten van het ene naar het andere onderdeel, bijvoorbeeld tussen vrij spel en een geplande activiteit. Omdat overgangen prikkelrijk kunnen zijn, laten we die momenten soepel verlopen. We hebben gezamenlijke afspraken en gebruiken soms rituelen. Pedagogisch professionals stemmen onderling de overgangen goed af.

Altijd in dialoog.

In dialoog zijn betekent dat er wederzijds contact is. Oftewel, vertaald naar de dagelijkse praktijk: dat er interactie is tussen pedagogisch professionals en kinderen – en tussen kinderen en volwassenen onderling. De pedagogische wetenschappen onderscheiden zes interactievaardigheden. Onze pedagogisch professionals zetten die vaardigheden dagelijks in, zodat kinderen zich veilig en op hun gemak voelen bij ons.

De zes interactievaardigheden:

- Sensitieve responsiviteit
- Respect voor autonomie
- Structuur bieden en leidinggeven
- Praten en uitleggen
- Ontwikkeling stimuleren
- Begeleiden van onderlinge interacties

Sensitieve responsiviteit

Sensitieve responsiviteit is reageren op wat kinderen willen, denken en voelen – door oog te hebben voor signalen, non-verbaal en verbaal, en door een kind aan te voelen. Het gaat over geborgenheid bieden, een vertrouwensrelatie aangaan en kinderen erbij laten horen in een positieve groepssfeer. Voorbeelden daarvan zijn luisteren, de aai over de bol, het oogcontact, de knipoog, interesse en nieuwsgierig zijn naar het kind. Ook gaat het bij sensitieve responsiviteit over aanmoedigen en bevestigen: kinderen de mogelijkheid geven om nieuwe dingen te ontdekken. Voorbeelden daarvan zijn belangstelling tonen, betrokken zijn bij wat het kind doet, steun bieden bij moeilijke momenten en enthousiasme van het kind delen.

Respect voor autonomie

Respect voor autonomie is kinderen de ruimte geven om zelfstandig te doen wat ze zelfstandig kunnen. Respect voor autonomie is ook: kinderen de kans geven vanuit eigen interesses bezig te zijn en keuzes te maken, zelf te experimenteren en ontdekkingen te doen. Als pedagogisch professionals lokken we ideeën en initiatieven uit, betrekken we kinderen bij het bepalen van regels en afspraken, en hebben we

reële verwachtingen. Kinderen voelen het wanneer ze serieus worden genomen. Dan ontwikkelen ze eigenwaarde en kunnen ze zich betrokken voelen bij de groep, het spel en de activiteiten.

Structuur bieden en leidinggeven

Door structuur te bieden, orden je de wereld om kinderen heen. Alle kinderen hebben daar behoefte aan. Structuur geeft ze het houvast dat ze nodig hebben om zelfstandig aan de slag gaan. Voorbeelden daarvan zijn een overzichtelijke speelleeromgeving, een begrijpelijke dagindeling, een beperkt aantal consequente en duidelijke regels die uitgelegd worden aan kinderen, voorspelbaar en duidelijk gedrag van pedagogisch professionals. Structuur bieden en leidinggeven lijkt het tegenovergestelde van respect voor autonomie, maar ze vullen elkaar aan als ze in evenwicht zijn. Voor elke (leeftijds)groep en voor elk kind ligt dat evenwicht weer anders.

Ongewenst gedrag ombuigen naar gewenst gedrag

Hoe gaan we om met ongewenst gedrag? Kinderen willen zich geaccepteerd voelen zoals ze zijn. Inclusief hun emoties en belevingen, ook op momenten dat ze boos, druk of naar binnen gekeerd zijn. We gaan ervanuit dat het kind met zijn gedrag een bedoeling heeft, ook al is dat gedrag niet altijd effectief of gewenst. Allereerst proberen we daarom de intentie van kinderen te begrijpen. Er zijn veel redenen voor ongewenst gedrag, bijvoorbeeld niet weten dat iets niet mag, van slag zijn door een gebeurtenis, meer uitdaging nodig hebben of temperamentvol zijn. Het gedrag kan ook bij de ontwikkelingsfase horen. Het doel van ombuigen van ongewenst naar gewenst gedrag is dat het kind met (zelf)vertrouwen weer verder kan met het sturen van zijn eigen gedrag. Kinderen voelen zich ook veiliger als ze weten dat er iemand aanwezig is die ingrijpt als het even niet gaat, die ondersteunt of juist begrenst. Iemand bij wie ze kunnen checken of wat ze doen ook kan.

Er zijn veel manieren waarop pedagogisch professionals kunnen reageren op ongewenst gedrag: een non-verbale reactie geven, een grapje maken, kinderen positief herinneren aan een regel, gedrag benoemen dat gewenst is, ik-boodschappen geven over het gedrag van het kind, en soms ook negatief gedrag negeren en positief gedrag juist belonen.

Vijf stappen bij conflictoplossing

Soms hebben kinderen conflicten. Wij zien die als leermomenten voor de (sociale) ontwikkeling. Kinderen leren hun gevoel en mening te laten horen en zien. Ze leren zichzelf en de ander beter te begrijpen en oplossingen te zoeken. Daardoor leren ze sociale en morele regels. Bij een conflict zetten pedagogisch professionals vijf stappen:

1. Bij een probleem of conflict stoppen we, snel maar rustig, het ontoelaatbare gedrag. We benoemen de emoties die kinderen laten zien en geven ze zo nodig een handreiking om hun emoties op een toelaatbare manier te uiten (stoom afblazen/ruimte voor ontlasting zonder dat andere kinderen zich onveilig voelen).
2. We verzamelen informatie over wat er is gebeurd. Daarna checken we of we het goed hebben verwoord of begrepen.
3. We formuleren het probleem opnieuw en vragen naar compromisvoorstellen/oplossingen en kiezen er samen een uit.

4. We letten erop dat de gekozen oplossing naar tevredenheid van alle kinderen is, en we bedenken zo nodig samen hoe we die kunnen uitvoeren.
5. We ronden het gesprek af, blijven ondersteuning geven en kijken of de oplossing voor alle kinderen werkt.

Praten en uitleggen

Bij deze interactievaardigheid gaat het om hoe we aansluiten bij de leeftijd, het ontwikkelingsniveau en de behoefte van kinderen. We geven uitleg in een rustig tempo met een logische opbouw, zodat kinderen de uitleg goed begrijpen.

Praten en uitleggen gaat ook om overleg met de kinderen: op de BSO mogen ze al veel meebepalen. We voeren allerlei gesprekken met de kinderen. Kleuters komen bij ons met hun waarom-vragen, feitelijke vragen of filosofische vragen. We genieten van de uitwisseling en van het samen zoeken naar antwoorden. Zesjarige kinderen vertellen al volop en geven hun mening. Oudere kinderen kunnen zich steeds beter concentreren op een onderwerp. Ook hanteren ze de gespreksregels vaak al goed. Ze gaan bijvoorbeeld goed om met beurtwisseling, luisteren, vertellen en focussen.

De onderlinge omgang is gebaseerd op plezier, aandacht, oprechte interesse, begrip, respect en duidelijkheid. We creëren een positieve communicatieve sfeer door regelmatige beurtwisselingen – zowel een-op-een als in groepssituaties. Soms bouwen we gesprekken uit om het denkvermogen van kinderen te prikkelen. In een groepssituatie proberen we iedereen te betrekken bij wat er gebeurt. We letten erop dat alle kinderen aan het woord kunnen komen. Nederlands is de voertaal, maar in sommige werksituaties kan een pedagogisch professional een andere taal gebruiken in het belang van het kind. Soms gebruiken we gebaren, mimiek of beeldmateriaal.

Ontwikkeling stimuleren

De interactievaardigheid 'Ontwikkeling stimuleren' zetten we in tijdens allerlei situaties en activiteiten. Bij de BSO zijn kinderen in hun vrije tijd. We bieden kinderen een ontspannen, veelzijdige en uitnodigende opvang. Ze ontwikkelen zich via muziek en toneel, beeldende expressie, boeken en films, techniek en ruimtelijk inzicht, de natuur, sport en bewegen, digitale ervaringen en soms ook huiswerk van school. Bij de BSO doen ze in alle ontwikkelingsgebieden ervaringen op, passend bij hun eigen tempo, interesses en mogelijkheden. Dat gaat op een ontspannen manier.

Kinderen zijn van zichzelf nieuwsgierige ontdekkers en onderzoekers, en wij begeleiden ze op hun ontdekkingstocht. We kennen de kinderen en hun interesses en mogelijkheden. Daardoor zien we in allerlei spelsituaties en activiteiten kansen voor begeleiding. Per situatie kiezen we wat we doen: intenties en plannen van kinderen verwoorden of helpen uitvoeren, samen nadenken over nieuwe materialen of nieuwe ideeën bij een vertrouwd spel, open vragen stellen, samen oplossingen zoeken, indrukken verwerken, kinderen bij elkaar betrekken, meespelen, om voorbeelden vragen, voorbeelden geven, instructie geven en nog veel meer. We helpen kinderen ook als ze iets nog niet helemaal alleen kunnen of durven. Kortom: we stimuleren de ontwikkeling op alle mogelijke manieren.

Begeleiden van onderlinge interacties

Met deze interactievaardigheid sluiten we het hoofdstuk af. Als pedagogisch professionals begeleiden we de onderlinge interacties van kinderen en het groepsproces. Dat doen we met begrip, respect, interesse en duidelijkheid. Kinderen leren volop van elkaar, ze vullen elkaar aan en ze hebben plezier in samenzijn en erbij horen. We zetten ons in voor een groeps sfeer waarbij ieder kind zichzelf kan zijn en mee kan doen. We praten over diverse onderwerpen en we zijn nieuwsgierig naar verschillende ideeën en meningen. Verder creëren we gezamenlijkheid door bijvoorbeeld feestjes te vieren, rituelen uit te voeren, (groeps)herinneringen te koesteren met foto's en verhalen, vriendschappen te zien en te waarderen. Zelf laten we goed voorbeeldgedrag zien. Waar het kan, laten we kinderen meedenken en beslissen. Door kinderen vaak te laten werken in kleine groepen (bijvoorbeeld bij activiteiten, eten en drinken), geven we kinderen de kans om elkaar goed te leren kennen.

Overige pedagogische kwaliteitseisen.

In dit hoofdstuk: extra aspecten van het pedagogisch beleid, conform de eisen in de Wet Kinderopvang.

Activiteiten waarbij de basisgroep verlaten wordt

Op onze vestiging verlaten de kinderen soms de basisgroep.

De eigen groep is voor kinderen een veilige basis. Vanuit deze veiligheid en dit vertrouwen willen we kinderen hun wereld vergroten en laten ervaren wat er achter de vertrouwde deur gebeurt. Door te werken met het opendeurenbeleid bieden we kinderen meer ruimte om op ontdekkingsstocht te gaan en eventueel met andere kinderen buiten de eigen groep te spelen.

Bij de volgende (spel)activiteiten verlaten de kinderen de basisgroep:

Op onze vestiging hanteren wij een opendeurenbeleid:

De kinderen kunnen gebruik maken van de verschillende ruimtes en de eigen basisgroep verlaten. Dit gebeurt op een verantwoorde manier. In iedere ruimte blijft een pedagogisch professional toezicht houden over de spelende kinderen. Bij binnenkomst van de kinderen wordt er wel eerst in de basisgroep gezamenlijk iets gegeten en gedronken.

Bij de volgende (spel)activiteiten en/of periodes verlaten de kinderen de basisgroep:

- Tijdens workshops,
- Tijdens het naschools aanbod,
- Tijdens het buitenspelen,
- Tijdens uitstapjes,
- Tijdens het spelen op de centrale hal,
- Tijdens het gymmen in de gymzaal.

Als kinderen de basisgroep verlaten (zoals bij een opendeurenbeleid), dan is dat als volgt geregeld:

De kinderen worden door de eigen pedagogisch professional overgedragen aan de andere pedagogisch professional, dit gebeurt op een zorgvuldige manier. De kinderen krijgen de mogelijkheid om (na de gezamenlijke start in de basisgroep) in een andere groepsruimte te spelen, de kinderen

geven zelf aan waar zij naar toe gaan om te spelen en worden in groepjes begeleid. Er is altijd een pedagogisch professional aanwezig, die toezicht houdt.

Als er één beroepskracht aanwezig is, dan is de achterwacht als volgt geregeld:

Op onze vestiging werken we bijna altijd met twee beroepskrachten per groep, hierbij volgen we de richtlijnen van de GGD. In het geval dat de leidster-kind ratio dit toelaat kunnen we volstaan met een pedagogisch professional per groep. Wanneer er slechts één beroepskracht wordt ingezet is er bij de buitenschoolse opvang altijd een tweede volwassene (leerkracht, administratie, collega's peuterwerk, vestigingsmanager) in het gebouw aanwezig.

Mocht het zo zijn dat een pedagogisch professional alleen staat, is Korein Jonathan Swiftlaan de achterwacht. Deze kan binnen 2 minuten aanwezig zijn, de telefoonnummers staan in de mobiele telefoons geprogrammeerd.

Extra opvang afnemen

Ouders hebben bij ons de mogelijkheid voor het afnemen van extra opvang.

Kinderen komen op vaste dagen naar de BSO. Dat is belangrijk voor de stabiliteit van de groepen, het veilige en vertrouwde gevoel van de kinderen en daarmee de pedagogische kwaliteit. Soms kan het voorkomen dat ouders extra opvang nodig hebben. Aan extra opvang afnemen zijn spelregels verbonden. Ouders kunnen die regels vinden op de website.

Omgang met de basisgroep bij activiteiten in groepen groter dan 30 kinderen

Op onze vestiging vinden we het verkennen van de wereld belangrijk. We maken in dat kader uitstapjes.

Als we uitstapjes maken dan is dat op de volgende manier geregeld:

- We inventariseren vooraf wat de risico's zijn,
- Alle jonge kinderen dragen een polsbandje met telefoonnummer van de locatie
- Kinderen dragen een opvallend groene vest,
- Pedagogisch professionals dragen bedrijfskleding,
- Ouders worden van tevoren geïnformeerd dat er op een bepaalde dag een uitstapje gepland is,
- Ouders geven toestemming dat hun kind op uitstapje mag,
- Als de kinderen met de bus vervoerd worden, gaat er per 8 kinderen een pedagogisch professional mee,
- Pedagogisch professionals zijn t.a.t. bereikbaar voor ouder en kind,
- Pedagogisch professionals nemen t.a.t. een EHBO-kistje mee,
- Er worden indien nodig extra pedagogisch professionals ingezet.

Inzet pedagogisch beleidsmedewerker/coach

Volgens de Wet Kinderopvang moet er per vestiging vijftig uur per jaar beschikbaar zijn voor pedagogisch beleid en tien uur per fte voor coaching. De pedagogisch beleidsuren zijn bestemd voor de totstandkoming en uitvoering van beleidsvoornemens (zie pedagogische kwaliteit, onze focus voor dit jaar). De coaching uren worden ingezet om pedagogisch professionals te coachen bij hun werkzaamheden.

Bovenstaande uren hebben we als volgt verdeeld, waarbij alle medewerkers (inclusief flexmedewerkers en invallers) minimaal eenmaal per jaar coaching ontvangen. De uren zijn vastgesteld op peildatum 1 januari.

Vormgeving pedagogische beleidsvoornemens	40 uur per jaar aan pedagogisch beleid
Vormgeving coaching van medewerkers	44 uur per jaar aan pedagogisch coaching (4,4 FTE x 10 uur)

Coaches verdelen hun uren over bijvoorbeeld werkoverleg, kind-besprekingen, inspiratiebijeenkomsten, samen formuleren van pedagogische doelen, evaluatie van pedagogische doelen en coaching on the job met teams. Coaches en managers streven gezamenlijk naar een zo efficiënt mogelijke inzet.

Bijlage 1.

De ontwikkelingsgebieden op een rij

Alle ontwikkelingsgebieden hangen met elkaar samen en zijn even belangrijk. Bij Wij zijn JONG willen we kinderen brede ervaringen op laten doen, zodat ze zich kunnen ontwikkelen tot creatieve denkers en doeners. Die ontwikkeling is voortdurend aan de gang. En alle stappen die de kinderen zetten, doen ertoe voor ons. Lees de voorbeelden per ontwikkelingsgebied en zie de kinderen groeien – van 0 tot en met 12 jaar en ouder.

De acht ontwikkelingsgebieden:

1. **De sociale en emotionele ontwikkeling.** Van goed in je vel zitten, je veilig voelen en welbevinden naar vertrouwen hebben in jezelf en anderen, samenzijn, samen spelen, belangstelling hebben voor elkaar, samen genieten, samen delen, keuzes maken, plannetjes maken en terugkijken, troosten en getroost worden, samen vieren, samen regels maken, afspraken nakomen, onenigheid oplossen, opkomen voor jezelf en de ander, je identiteit vormen door vergelijking, verantwoordelijkheid voor elkaar dragen, participeren, anderen accepteren en met anderen omgaan, competitie, genieten van elkaar, samenwerken, etc.
2. **De motorische ontwikkeling.** De grote en de kleine motoriek. Van het pakken van je voetje naar om kunnen draaien, kruipen, lopen, balanceren, de bal rollen, strepen zetten met de kwast, een autootje laten rijden, een trein vastmaken, lopen over een streep, fietsen, dansen, schrijven, fluiten, voetballen, turnen, bouwen met fijne materialen, etc.
3. **Taal en communicatie/taalvaardigheid.** Van horen, huilen, kijken en brabbelen, naar luisteren, praten, een gesprek voeren, rijmen, lezen, schrijven, gedichtjes maken, verhalen bedenken en informatie tot je nemen.

Taal is een middel om uit te drukken en met anderen te delen wat je ervaart, voelt, denkt of wilt. Taal omvat spraak, dus het beheersen van klanken. Bij passieve taal gaat het om het vlot verstaan van dialogen, opdrachten, liedjes, verhalen, toneelstukjes en filmpjes.

4. **Rekenprikkel.** Van 'daar pas ik wel tussen' naar meten van de hoogte, breedte en diepte. Van rekening houden met één eigenschap tegelijk naar rekening houden met meer eigenschappen. Van willekeurig tellen van de getallen 1, 2, 7, 5, 10 naar het uitrekenen van $4 \times 12 = 48$. Van drie blokken op elkaar zetten naar werken vanuit een bouwtekening tot er een kasteel staat. Van verschil voelen tussen zacht, hard, nat, droog, licht en zwaar naar onderscheid maken tussen kleuren, vormen, structuren, hoeveelheden, etc.
5. **Muzikale en beeldende expressie.** Van geluiden horen, muziek luisteren, beelden en bewegingen zien en maken naar zingen, dansen, tekenen, schilderen, kleien, kleuren, structuren zien, composities maken, etc.
6. **Morele ontwikkeling en begrijpen van de sociale wereld.** Van voelen dat we van je houden en dat je erbij hoort naar voelen en weten dat je wordt gewaardeerd, nadenken over wat wel en niet mag en waarom, nadenken over wat een 'goed' mens is, nadenken over de verschillen tussen mensen, respecteren van anderen, etc.
7. **Verstandelijke ontwikkeling/denkontwikkeling.** Van doen, ervaren en ontdekken naar steeds meer concrete kennis van de mens en de wereld om je heen, abstracte begrippen, filosofische wijsheden, begrijpen van de fysische wereld – van zandkorrel tot sterrenstelsel – en de levende natuur, begrijpen hoe voorwerpen zich gedragen in allerlei situaties en combinaties met elkaar (bijvoorbeeld het effect van water op papier), de effecten van handelingen op objecten kunnen voorspellen (bijvoorbeeld hoe de bal gaat rollen), vertrouwd raken met allerlei technische en digitale middelen en toepassingen, etc.
8. **Zelfsturing en ondernemingszin.** Van willekeurig exploreren naar bewust voor je spel kiezen. Van weten wat je wilt naar initiatief nemen en stappen zetten om je doel te bereiken. Van met wilskracht iets oppakken, doelen stellen en keuzes maken naar scenario's voor acties verzinnen, afstand kunnen nemen en leren uit ervaring. Van leren omgaan met moeilijkheden en obstakels naar problemen oplossen.

Bijlage 2.

Activiteiten domeinen

Binnen Wij Zijn JONG werken we met verschillende domeinen om ervoor te zorgen dat er een gevarieerd en afwisselen activiteiten aanbod is. Een kind ontwikkelt zich op diverse gebieden. Door het gebruik van verschillende domeinen kunnen wij activiteiten aanbieden die alle ontwikkelgebieden van kinderen aanraken. Hierdoor kunnen wij de ontwikkeling van kinderen optimaal stimuleren. Dit doen we samen, in een rijke en uitdagende omgeving, met ruimte voor eigen initiatief en altijd in dialoog. Daarnaast verhogen activiteiten de betrokkenheid en het welbevinden van kinderen. Om een gevarieerd keuze-aanbod te organiseren voor kinderen, maken we gebruik van zes domeinen.

Beleef

Buitenspelen is voor kinderen een kans om de omgeving te verkennen en avonturen te beleven. Het kind kan zijn fysieke grenzen testen, zich uiten, zijn zelfvertrouwen opbouwen en in de natuur spelen. Als kinderen buiten zijn, hebben ze meer ruimte en vrijheid voor grotere bewegingen zoals rennen, springen en gooien. Dergelijke lichamelijke activiteiten zijn goed voor de gezondheid, conditie en lichamelijke ontwikkeling van kinderen.

Beweeg

Voldoende bewegen is essentieel voor een gezond leven. Plezier beleven aan bewegen is het allerbelangrijkste voor het jonge kind. We proberen dit zo laagdrempelig mogelijk aan te bieden in ons dagelijkse programma. Regelmatig bewegen is namelijk belangrijk voor de gezondheid en goede ontwikkeling van kinderen.

Ontmoet

Wie ben jij? Wat kan ik van jou leren? Wij stimuleren kinderen om anderen te ontmoeten. Zich met hen te verbinden, krachten te bundelen; binnen en buiten hun groep. Want door andere mensen te ontmoeten en samen te vieren, ontdek je beter wie je zelf bent en wat jouw plekje op de wereld is. Zo kun je in de toekomst met zelfvertrouwen de keuzes maken die horen bij het leven.

Click

De ontwikkeling op het digitale vlak gaat enorm snel en overal kom je in aanraking met media. Door samen digitale spellen te spelen, ontwikkelen kinderen hun sociale en communicatievaardigheden. Ze leren samenwerken, kritisch denken en problemen oplossen.

Experimenteer

Spelenderwijs ontdekken kinderen hun technische vaardigheden. We stimuleren en moedigen de onderzoekende en ontwerpde houding van kinderen aan. Kinderen gaan zo creatief denken en innoveren, vernieuwende oplossingen verzinnen, kansen zien en originele ideeën bedenken.

Maak

Kunst, theater en muziek zijn creatieve uitdrukkingen van ervaringen, emoties en andere kwaliteiten. Via dit domein laten we kinderen kennismaken met deze verschillende disciplines. Dit draagt bij aan de ontwikkeling van creativiteit en expressie bij kinderen.

Bijlage 3.

Overzicht formulieren pedagogisch werkplan

De ingevulde formulieren uit deze bijlage zijn een integraal onderdeel van dit pedagogisch werkplan.

- Formulier overzicht beroepskrachten in opleiding, stagiairs en vrijwilligers
- Formulier akkoordverklaring opvang in een tweede basisgroep in de buitenschoolse opvang
- Formulier Mentorschap (of digitaal via Konnect)
- Formulier beschrijving rollen pedagogisch beleidsadviseur, beleidsmedewerker en pedagogisch coach
- Formulier overzicht jaarlijkse coaching en opleiding
- Formulier adviesaanvraag OC pedagogisch werkplan

Bijlage 4

Begrippenlijst

BSO

Buitenschoolse opvang. Zowel de voorschoolse opvang als de naschoolse opvang.

LRK-nummer

Unieke registratienummer voor iedere kinderopvanglocatie. Dit nummer is opgenomen in het Landelijke Register Kinderopvang.

Beroepskracht-kindratio (BKR)

De verhouding tussen het aantal beroepskrachten en het aantal kinderen op de vestiging.

Bijlage 5.

Gebruikte literatuur

Boonstra, M. & IJ. Jepma (2016). *Lerenderwijs. Samenwerken aan pedagogische kwaliteit in de kinderopvang*, Springer Media B.V.

Fukkink, R., redactie (2017). *Pedagogisch curriculum voor het jonge kind in de kinderopvang*. BKK. Bohn Stafleu van Loghum, Houten.

GGD GHOR Nederland & Nederlands Jeugdinstituut (NJI), *Veldinstrument observatie pedagogische praktijk kindercentra en peuterspeelzalen december, 2014* Utrecht.

Hoex, J., (2010). *Een solide basis voor positief jeugdbeleid*. Nederlands Jeugdinstituut.

ISSA, VBJK, Mutant (2016) *Europees kader voor kwaliteit (*Nederlandse samenvatting)* - European Quality Framework ECEC/ EQF.

Keulen, van, A., Leseman, P., Wanningen, K. & Kool, C. (2015). *Kwaliteitskader voor educatie van het jonge kind*. Nuvoorlater.nl

Keulen, A. van & E. Singer (2012), *Samen verschillend. Pedagogisch kader diversiteit in kindercentra 0-13 jaar*. Reed Business, Amsterdam.

Laevers, F., Silkens, K., & Declercq, B. (2020). *Ervaringsgericht werken in de voorschoolse kinderopvang*. Lannoo.

Laevers, F., Buyse, E., Daems, M. Declercq, B. (2016). *Welbevinden en Betrokkenheid als toetsstenen voor kwaliteit in de kinderopvang* (Uitgave kennisdossier kinderopvang BKK). Utrecht: BKK.

Landelijk Pedagogienplatform Kindercentra (2017). *Bouwstenen voor een pedagogisch kwaliteitskader Kinderopvang*.

Leseman, P., Veen, A. redactie (2016). *Ontwikkeling van kinderen en relatie met kwaliteit voorschoolse instellingen. Resultaten uit het pre-COOL cohortonderzoek*. Kohnstamm Instituut.

Nederlands Consortium Kinderopvang Onderzoek. (2009). *De NCKO kwaliteitsmonitor*. SWP.

Nederlands Consortium Kinderopvang Onderzoek. (2012). *De kwaliteitsmonitor BSO*. SWP Amsterdam.

Riksen -Walraven, M. (2000). *Tijd voor kwaliteit in de kinderopvang*. Vossiuspers AUP, Amsterdam.

Schreuder, L., M. Boogaard, R. Fukkink & J. Hoex (2011), *Pedagogisch kader kindercentra 4-13 jaar*. Reed Business, Amsterdam.

Singer, E., & De Haan, D. (2021)). *Speels, liefdevol en vakkundig*. SWP.

Singer, E. & L. Kleerekoper (2009), *Pedagogisch kader kindercentra 0-4 jaar*. Elsevier gezondheidszorg, Maarssen.

Singer, E., Van Keulen, A., Saiz, A. B., & Roetman, A. (2012). *Samen verschillend*. Reed Business Education.

Strik, A., Schoemaker, J., (2018) *Interactievevaardigheden. Een kindvolgende benadering*. Bon Stafleu van Loghum, Houten.

